निध्रुविः काश्यपः।पवमानः सोमः। गायत्री

आ प॑वस्व सह॒स्रिणं॑ र॒यिं सो॑म सु॒वीर्य॑म्।अ॒स्मे श्रवां॑सि धारय॥ ९.०६३.०१

सोम- रस । सुवीर्यं- शोभनवीर्याम् । सहस्रिणम्- अनन्ताम् । रयिम्- संपदम् । आ- आभिमुख्येन । पवस्व- क्षर । अस्मे- अस्मासु । श्रवांसि- श्रुत्युपलक्षितवेदनानि । धारय ॥१ ॥

इ॒षमूर्जं॑ च पिन्वस॒ इन्द्रा॑य मत्स॒रिन्त॑मः।च॒मूष्वा नि षी॑दसि॥ ९.०६३.०२

मत्सरिन्तमः- अतिशयेन हर्षकरः। इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। इषम्- सत्कामनाम्। ऊर्जं- शक्तिम्। च। पिन्वसे- क्षरसि। चमूषु- भाजनेषु प्रतीकेषु। आ- आभिमुख्येन। नि षीदसि- उपविशसि ॥२ ॥

सु॒त इन्द्रा॑य॒ विष्ण॑वे॒ सोमः॑ क॒लशे॑ अक्षरत्।मधु॑माँ अस्तु वा॒यवे॑॥ ९.०६३.०३

इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। विष्णवे- सर्वव्यापकाय परमात्मने। सुतः- निष्पन्नः। सोमः- रसः। कलशे- प्रतीके भाजने वा। अक्षरत्- पवते। वायवे- प्राणाय। मधुमान्- मधुरः। अस्तु- भवतु ॥३ ॥

ए॒ते अ॑सृग्रमा॒शवोऽति॒ ह्वरां॑सि ब॒भ्रवः॑।सोमा॑ ऋ॒तस्य॒ धार॑या॥ ९.०६३.०४

एते- इमे। आशवः- क्षिप्रकारिणः। बभ्रवः- दीप्ताः। सोमाः- रसाः। ऋतस्य- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य। धारया। अति ह्वरांसि- कुटिलभावनान्यतिक्रम्य। असृग्रम्- सृज्यन्ते ॥४ ॥

इन्द्रं॒ वर्ध॑न्तो अ॒प्तुरः॑ कृ॒ण्वन्तो॒ विश्व॒मार्य॑म्।अ॒प॒घ्नन्तो॒ अरा॑व्णः॥ ९.०६३.०५

Dr. Rangaji
WEBOLIM

अराव्णः- अदायकान्। अपघ्नन्तः- नाशयन्तः। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। वर्धन्तः- वर्धमानाः। असुरः- जीवोदकप्रेरकाः। विश्वम्- सर्वम्। आर्यं- आर्यशीलम्। कृण्वन्तः- कुर्वन्तः सन्ति ॥५॥

सुता अनु स्वमा रजोऽभ्यर्षन्ति बभ्रवः। इन्द्रं गच्छन्त इन्दवः॥ ९.०६३.०६

सुताः- निष्पन्नाः। बभ्रवः- सोमाः। स्वं रजः- स्वधारणाम्। अनु। आ- मर्यादया। अभ्यर्षन्ति- अभिगच्छन्ति। इन्दवः- क्लेदनशीला रसाः। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। गच्छन्ति- सरन्ति ॥६॥

अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः। हिन्वानो मानुषीरपः॥ ९.०६३.०७

मानुषीः- मनुष्यहिताः। अपः- मूलशक्तिधाराः। हिन्वानः- प्रेरयन्। यया। धारया। सूर्यं- आत्मसूर्यम्। अरोचयः- अदीपयः। अया- अनया। पवस्व- क्षर ॥७॥

अयुक्त सूर एतशं पवमानो मनावधि। अन्तरिक्षेण यातवे॥ ९.०६३.०८

पवमानः- पुनानः सन्। मनावधि- ज्ञाने। मन ज्ञाने। सूर एतशम्- आत्मसूर्यस्य प्राणमश्वप्रतीकम्। अन्तरिक्षेण- प्राणमयकोशेन। यातवे- चरितुम्। अयुक्त- युङ्क्ते ॥८॥

उत त्या हरितो दश सूरो अयुक्त यातवे। इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन्॥ ९.०६३.०९

उत- अपि च। त्याः- ताः। हरितो दश- दशदिग्वर्तिन्य अपः प्रति। यातवे- चरितुम्। सूरः- आत्मसूर्यस्य प्राणाश्वान्। इन्द्र इति ब्रुवन्- इन्द्रनाम गृह्णन्। इन्दुः- हृदयस्पर्शी सोमः। अयुक्त- युङ्क्ते ॥९॥

परीतो वायवे सुतं गिर इन्द्राय मत्सरम्। अव्यो वारेषु सिञ्चत॥ ९.०६३.१०

Dr. Rangaji
WEBOLIM

गिरः- हे मन्त्राः। वायवे- प्राणाय। इन्द्राय- परमेश्वराय। सुतम्- निष्पादितं रसम्। मत्सरम्- हर्षकरम्। अव्यो वारेषु- सरणशीलरसस्य स्वस्थान एव रक्षाकरेषूपलब्धिस्थानेष्वित्यर्थः। रसव्यञ्जकेषु। वरणीयेषु प्रतीकेषु। इतः- अस्माद्देशात्। परि सिञ्चत ॥१० ॥

पवमान विदा रयिमस्मभ्यं सोम दुष्टरम्। यो दूणाशो वनुष्यता॥ ९.०६३.११

पवमान- पुनान। सोम- रस। अस्मभ्यम्- नः। यः- या। वनुष्यता- शत्रुणा। दूणाशः- नाशयितुमशक्या। दुष्टरम्- तां शत्रुभिर्दुस्तराम्। रयिम्- संपदम्। विदाः- लम्भय ॥११ ॥

अभ्यर्ष सहस्रिणं रयिं गोमन्तमश्विनम्। अभि वाजमुत श्रवः॥ ९.०६३.१२

सहस्रिणम्- अनन्ताम्। गोमन्तम्- ज्ञानयुक्ताम्। अश्विनम्- प्राणयुक्ताम्। अभि- अभितः। वाजम्- हव्यभूताम्। उत- अपि च। श्रवः- श्रुतिमतीम्। रयिम्- संपदम्। अभ्यर्ष- अभिगमय ॥१२ ॥

सोमो देवो न सूर्योऽद्रिभिः पवते सुतः। दधानः कलशे रसम्॥ ९.०६३.१३

सोमो देवः- रसाधिदैवतम्। सूर्यो न- सूर्यवत् प्रकाशते। अद्रिभिः सुतः- जडान्निष्पन्नम्। कलशे- भाजने प्रतीके। रसम्। दधानः- धारयन्। पवते- क्षरति ॥१३ ॥

एते धामान्यार्या शुक्रा ऋतस्य धारया। वाजं गोमन्तमक्षरन्॥ ९.०६३.१४

एते- इमे रसाः। शुक्राः- शुभ्राः। ऋतस्य- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य। धारया। आर्या धामानि- आर्यशीलसदनानि प्रति। गोमन्तं वाजम्- ज्ञानयुक्तं हव्यम्। अक्षरन्- क्षरन्ति ॥१४ ॥

सुता इन्द्राय वज्रिणे सोमासो दध्याशिरः। पवित्रमत्यक्षरन्॥ ९.०६३.१५

Dr. Rangaji
WEBOLIM

वज्रिणे इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। सुताः- निष्पादिताः। दध्याशिरः- धारणामिश्रिताः। सोमासः- रसाः। पवित्रम्- शोधकं प्रतीकम्। अति- अतिक्रम्य च। अक्षरन्- क्षरन्ति ॥१५॥

प्र सोम मधुमत्तमो राये अर्ष पवित्र आ। मदो यो देववीतमः॥ ९.०६३.१६

यः। देववीतमो मदः- दिव्यो हर्षकरः। मधुमत्तमः- अतिशयेन मधुरः। तादृशः। सोम- रस। पवित्रे- शोधके पात्रे प्रतीके। आ- आभिमुख्येन। राये- संपदर्थम्। प्र- प्रकर्षेण। अर्ष- क्षर ॥१६॥

तमी मृजन्त्यायवो हरिं नदीषु वाजिनम्। इन्दुमिन्द्राय मत्सरम्॥ ९.०६३.१७

तमीम्- अमुमेनम्। हरिम्- आकर्षकम्। वाजिनम्- अश्वमिव स्थितम्। मत्सरम्- हर्षकरम्। इन्दुम्- क्लेदनशीलं रसम्। इन्द्राय- परमेश्वराय। नदीषु- मूलशक्तिधारासु। मृजन्ति- शोधयन्ति ॥१७॥

आ पवस्व हिरण्यवदश्वावत्सोम वीरवत्। वाजं गोमन्तमा भर॥ ९.०६३.१८

आ- समन्तात्। पवस्व- क्षर। हिरण्यवत्- कान्तिमतीम्। अश्वावत्- प्राणयुक्ताम्। वीरवत्- वीर्ययुक्ताम्। गोमन्तम्- ज्ञानयुक्ताम्। वाजम्- संपदम्। सोम- रस। आभर- आहर ॥१८॥

परि वाजे न वाजयुमव्यो वारेषु सिञ्चत। इन्द्राय मधुमत्तमम्॥ ९.०६३.१९

वाजे- अस्माकं हव्यमये यज्ञे। न- संप्रति। मधुमत्तमम्- अतिशयेन मधुरम्। वाजयुम्- शोभनगतिकामं रसम्। इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। अव्यो वारेषु- सरणशीलरसस्य स्वस्थान एव रक्षाकरेषूपलब्धिस्थानेष्वित्यर्थः। रसव्यञ्जकेषु। वरणीयेषु प्रतीकेषु। परि सिञ्चत ॥१९॥

कविं मृजन्ति मर्ज्यं धीभिर्विप्रा अवस्यवः। वृषा कनिक्रदर्षति॥ ९.०६३.२०

Dr. Rangani
WEBOLIM

अवस्यवः- रक्षाकामाः। विप्राः- मेधाविन उपासकाः। मर्ज्यं- शोधनयोग्यम्। कविम्- क्रान्तदर्शिनं सोमम्। धीभिः। मृजन्ति- शोधयन्ति। वृषा- वर्षको रसः। कनिक्रदर्षति- शब्दयन् सरति ॥२०॥

वृषणं धीभिरप्तुरं सोममृतस्य धारया। मती विप्राः समस्वरन्॥ ९.०६३.२१

वृषणम्- वर्षकम्। अप्तुरम्- जीवोदकप्रेरकम्। सोमम्- रसम्। धीभिः- चित्तधारणाभिः। ऋतस्य- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य। धारया। मती- मत्या। विप्राः- मेधाविनः। समस्वरन्- प्रेरयन्ति ॥२१॥

पवस्व देवायुषगिन्द्रं गच्छतु ते मदः। वायुमा रोह धर्मणा॥ ९.०६३.२२

देव- हे द्योतनशील। पवस्व- क्षर। आयुषक्- अनुषक्तम्। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। ते- तव। मदः- तृप्त्यनुभवः। गच्छतु। धर्मणा- स्वधर्मेण। वायुम्- प्राणम्। आ रोह ॥२२॥

पवमान नि तोशसे रयिं सोम श्रवाय्यम्। प्रियः समुद्रमा विश॥ ९.०६३.२३

पवमान- पुनान। सोम- रस। श्रवाय्यम्- श्रुतिमतीम्। रयिम्- रससंपदम्। तोशसे- निष्पादयसि। प्रियः- प्रेमपात्रः सन्। समुद्रम्- हृत्समुद्रम्। आ विश ॥२३॥

अपघ्नन्पवसे मृधः क्रतुवित्सोम मत्सरः। नुदस्वादेवयुं जनम्॥ ९.०६३.२४

मृधः- हिंसकान्। अपघ्नन्- नाशयन्। पवसे- क्षरसि। सोम- रस। क्रतुवित्- अग्निः। मत्सरः- हर्षवर्धनोसि। अदेवयुम्- अदेवकामम्। जनम्। नुदस्व- देवकामनायां प्रेरय ॥२४॥

पवमाना असृक्षत सोमाः शुक्रास इन्दवः। अभि विश्वानि काव्या॥ ९.०६३.२५

विश्वानि- सर्वाणि। काव्या- दर्शनानि प्रति। शुक्रासः- शुद्धाः। इन्दवः- क्लेदनकराः। पवमानाः- पुनानाः। सोमाः- रसाः। असृक्षत- सृज्यन्ते ॥२५॥

पवमानास आशवः शुभ्रा असृग्रमिन्दवः। घ्नन्तो विश्वा अप द्विषः॥ ९.०६३.२६

Dr. Ranganji
WEBOLIM

आशवः- वेगवन्तः। शुभ्राः- शुद्धाः। इन्दवः- क्लेदकाः। विश्वा द्विषः- सर्वा द्वेषभावनाः। अप घ्नन्तः- मारयन्तः। पवमानासः- पुनानाः। असृग्रम्- सृज्यन्ते ॥२६॥

पवमाना दिवस्पर्यन्तरिक्षादसृक्षत। पृथिव्या अधि सानवि॥ ९.०६३.२७

दिवः- नभसः। अन्तरिक्षात्। पृथिव्या अधि सानवि- भूम्या उत्कृष्टप्रदेशे। पवमानाः- पुनानाः सोमाः। असृक्षत- सृज्यन्ते। चिदाकाशात्प्राणमयकोशाच्च आशरीरं रसः सृज्यत इत्याध्यात्मिके ॥२७॥

पुनानः सोम धारयेन्दो विश्वा अप स्रिधः। जहि रक्षांसि सुक्रतो॥ ९.०६३.२८

सोम- रस। धारया। पुनानः- पवमानः सन्। इन्दो- क्लेदनशील। सुक्रतो- शोभनसङ्कल्प। विश्वा स्रिधः- सर्वा द्वेषभावनाः। रक्षांसि। अप जहि- नाशय ॥२८॥

अपघ्नन्सोम रक्षसोऽभ्यर्ष कनिक्रदत्। द्युमन्तं शुष्ममुत्तमम्॥ ९.०६३.२९

सोम- रस। रक्षसः- दुष्टान्। अपघ्नन्- नाशयन्। कनिक्रदत्- शब्दयन्। द्युमन्तम्- दीप्तमत्। उत्तमम्- वरम्। शुष्मम्- बलम्। अभ्यर्ष- अभिगमय। अस्मद्बलं प्रत्यागच्छ ॥२९॥

अस्मे वसूनि धारय सोम दिव्यानि पार्थिवा। इन्दो विश्वानि वार्या॥ ९.०६३.३०

अस्मे- अस्मभ्यम्। सोम- रस। इन्दो- क्लेदनशील। दिव्यानि। पार्थिवा- भौमानि। विश्वा- सर्वाणि। वार्या- वरणीयानि। वसूनि- धनानि। धारय ॥३०॥

Dr. Rangani
WEBOLIM